

Vojenský historik Řepa: Řeči o banderovcích na Ukrajině jsou bláboly. Češi uvěřili komunistům

forum24.cz/vojensky-historik-repa- reci-o-banderovcich-na-ukrajine-jsou-blaboly-cesi-uverili-komunistum

Vojenský historik Tomáš Řepa

FOTO: profimedia.cz

Martin Skýpala

Rozhovory 6. 3. 2024

ROZHOVOR / Označovat a nálepkovat Ukrajince dnes jako banderovce a fašisty je stejné, jako bych současný český národ označoval za husity nebo legionáře. Je to snadno vyvratitelný blábol, říká vojenský historik Tomáš Řepa. Ve chvíli, kdy připustíme, aby se z historických událostí stala zbraň propagandy, skončí to jedině bojem všech proti všem, dodává s tím, že právě to bylo a zůstává oblíbenou zbraní Rusů, ať už za Stalina, nebo za Putina.

Jak dalece v české společnosti historicky rezonuje téma banderovců a proč?

Pojítko Bandera-banderovci-fašisté je dodnes v české společnosti přítomné, a to zejména u starší generace. Po desítkách let ideologické masáže je těžké předpokládat, že by tomu mohlo být jinak. Je to ale do velké míry nesmyslná a lživá zkratka, tedy minimálně v tom smyslu, jak ji používá Rusko a jeho příznivci, tedy že Ukrajinec rovná se banderovec.

Odkud tato představa vyvěrá?

Představa banderovců jakožto vrahů a lupičů, kteří vycházejí z hlubokého lesa, kteří člověka ohrožují a nahání strach, se u nás ukotvila. Jenže, když se člověk seznámí s poválečnými zkušenostmi místních, zejména těch na Slovensku, z archivních zdrojů, které máme k dispozici (a zkoumají je kromě mě také historici David Svoboda nebo Vlastimil Ondrák a mnoho jiných), zjistí, že tento obraz neodpovídá skutečnosti. Banderovci totiž nebyli hlupáci.

Co si pod tím mám představit?

Byla to vojensky organizovaná síla, která měla ledacos za sebou. Absolvovala spoustu bojů proti zdrcující přesile, ale nesla si s sebou i škraloup v podobě etnického násilí proti Polákům, což její obraz pochopitelně dodnes komplikuje a problematizuje. Nelze popřít, že ve svých řadách měli i zločince a mnozí z nich se v minulosti dopouštěli rovněž násilí vůči civilistům, tedy nejen během vojenských střetů proti ozbrojené síle, či státní moci několika států, včetně Československa. Z tohoto pohledu představovali a představují pro moskevské ideology ideální cíl. Těžko si představit lepší.

Jak ho Rusové zneužili?

V tomto popisu zaniká samotná podstata, která vzešla z problematičného soužití mnohých národů východní Evropy. Tento konflikt nejvíce eskaloval během druhé světové války, a pokud jde o ukrajinský nacionalismus, především ve vztahu mezi Poláky a Ukrajinci. V polsko-ukrajinských vztazích to hraje určitou roli dodnes, ale je paradoxní, ba naprosto absurdní, že propagandisticky se z toho zpětně i v současnosti nejvíce snažila a snaží vytěžit právě Moskva.

Jak se tedy dívat na skutečné působení banderovců?

Problém je už s tím označením „banderovci“. Správně by se jim mělo říkat příslušníci Organizace ukrajinských nacionalistů, možná s dodatkem „Banderovy frakce“, nebo Ukrajinské povstalecké armády, která jako její vojenská odnož vznikla v roce 1942. Největší vlna jejich příslušníků přišla na naše území v roce 1945. Šlo asi o 500 mužů a takové množství jich od té doby naše hranice už nikdy nepřekročilo.

Jak se na Slovensku chovali?

Právě svědci na Slovensku, kteří s nimi přicházeli do kontaktu nejvíce, hovořili o tom, že se k nim chovali v drtivé většině případů slušně, protože museli být důvěryhodní. Chtěli totiž zároveň přinášet propagandistické poselství o sovětském útlaku. Kdyby se chovali podobně jako dříve k Polákům, s nimiž měli nevyřízené účty, nikdo by jim nevěřil. To vše máme archivně zadokumentováno.

Mělo tohle propagandistické úsilí nějaký dopad na smýšlení tamních lidí?

V podstatě jen okrajový. To šlo už o další vpád, který následoval v roce 1946 před květnovými volbami do Národního shromáždění, tehdejšího parlamentu. Při té příležitosti ukrajinští povstalci rovněž šířili svou propagandu. Varovali před tím, co jsou Sověti zač, varovali před volbou komunistů. Dochovaly se i letáky, které v té době rozdávali místním. Varovali na nich před tím „sovětským rájem“, který viděli a zažili zblízka. Dopad jejich propagandistického tažení byl ale jen omezený, přestože ve výsledku se nakonec ukázalo, že komunisté na Slovensku tolik netáhli a volby zde, jak známo, vyhrála Demokratická strana Slovenska se zhruba 60 procenty hlasů. Komunisté získali kolem 30 procent. Není divu, že tehdejší slovenští komunisté, včetně budoucího prezidenta Husáka, ten výsledek těžce přijímali a později se za něj Demokratické straně mstili.

Byly i další vlny?

O rok později, v roce 1947, překročilo hranice zhruba dalších 300 vojáků. Tato skupina se již nesnažila cíleně ovlivňovat veřejné mínění. Snažili se hlavně projít co nejrychleji do Německa. Vzhledem k tomu, že na území Československa vstoupili se zbraní v ruce, nemohlo to dopadnout jinak než tak, že proti nim byla nasazena armáda, což by udělal každý stát.

Jak na to reagoval ten náš?

Nasazeny proti nim byly pohotovostní jednotky z pluku Sboru národní bezpečnosti, což byli vesměs přesvědčení komunisté, vzhledem k tomu, že ministerstvo vnitra bylo v té době komunismem a komunisty infiltrováno podstatně silněji a rychleji než rezort obrany. Tehdejší politika se tak na tomto tématu odrazila v enormní míře. Drtivá většina trestných činů, která provázela jejich nelegální vstup na území

Československa, spočívala v majetkové trestné činnosti. Ti lidé neměli důvod vypalovat tu vesnice. To by se rychle obrátilo proti nim. Nebyli hloupí, byť je tehdejší komunistická propaganda tak líčila, tedy, že šlo výhradně o zločince, a navíc hlupáky.

Jak byste popsal jejich zločinnost na našem území?

Máme doloženo v řadě případů, že dokud ještě měli nějaké prostředky, tak za jídlo platili. Když už žádné neměli, tak si ho brali násilím. To samozřejmě nikoho z postižených žádným štěstím nenaplňovalo, zejména v prostředí zchudlého a válkou poničeného slovenského venkova, kudy před nedávnem prošla velmi intenzivně a také poměrně dlouho válka v souvislosti s boji Slovenského národního povstání i s následným postupem Rudé armády. Přechod Ukrajinců ale většinou představoval nepříjemnost bez fatálních následků. Až na výjimky.

O co šlo?

Mezi Ukrajinci a jednotkami, které je pronásledovaly, docházelo k přestřelkám. Jedna z nich se odehrála také v obci Návojná (*na Zlínsku, pozn. red.*) Mladý nadějný atlet František Mička se jako vedoucí sokolského tábora nešťastnou náhodou dostal do přestřelky mezi vojáky a jednou skupinou Ukrajinské povstalecké armády byl zasažen a zahynul. Byl ve špatné chvíli na špatném místě. Dlouho jsem pátral po jeho pitevním protokolu, ale ten jsem nenašel. Je velmi pravděpodobné, že ho omylem, zdůrazňuji omylem, mohli zasáhnout českoslovenští vojáci.

Bojím se, že tento popis událostí některé Čechy nepotěší...

Mnozí lidé se nadále spoléhají na způsob, jímž tyto kapitoly historie traktovali komunisté. Také jejich pohled na ukrajinské nacionalisty se ale postupně vyvíjel spolu s tím, jak přebírali postoje z Moskvy. Polští komunisté to měli snadnější, protože na Poláky dopadla volyňská řež, hrůzy etnických čistek a podobně. Čeští a slovenští komunisté ale na Ukrajince po válce žádný vyhraněný názor neměli, protože našeho, potažmo slovenského území se jejich počínání až na epizodní vystoupení proti Československu v březnu 1939 na Podkarpatské Rusi takřka netýkalo.

Máme nějaké doklady o tom, jak komunisté tzv. banderovce vnímali?

Kovaný komunista a přednosta Obranného zpravodajství Bedřich Reicin, kterého můžeme asi stěží podezřívat z toho, že by byl sympatizant nebo fanoušek ukrajinského nacionalismu, popsal aktivity ukrajinských nacionalistů ve slovenském pohraničí v roce 1945 pro tehdejšího prezidenta Beneše. Z jeho zpráv je sice patrné, že vůbec nerozuměl tomu, o koho jde, zaměňoval je s vlasovci a různě komolil jejich označení, zároveň v jeho vyjádřeních ale stojí, že ukrajínští povstalci se k místním chovají slušně. Bylo sice podle něj zjevné, že jde o maximální odpůrce komunismu a poválečných pořádků, ale jasně konstatuje, že komunikují s místními obyvateli a snaží se s nimi normálně vycházet.

Kdy se postoje komunistů začaly měnit?

Zhruba v letech 1946-47, když byli již instruováni z Kremlu. Tehdy začalo být zdůrazňováno, že jde o ideologického nepřítele, že jsou to zmínění fašisté, nejhorší vyvrhelové a zločinci, zkrátka se objevily všechny ty nálepky, s nimiž se setkáváme dodnes. I to ukazuje, že jde o téma nadčasové, které je dosud

v zajetí politiky. Téma začalo žít svým vlastním životem, vyjadřuje se k němu kde kdo, a kritické myšlení přitom hraje druhé housle.

Jak se vůbec téma banderovců dostalo do současné politické debaty?

Zkratka hovořící o tom, že co Ukrajinec, to fašista a banderovec, se objevila v ruských médiích naplno opět během událostí na Majdanu. Protestující byli označeni za fašisty a banderovce z Kyjeva. V ruských propagandistických médiích, jako například na Russia Today, se běžně objevovaly palcové titulky s tímto obsahem.

Kde se ale tenhle nápad vzal?

Původně šlo o „geniální“ Stalinův konstrukt. Protože každý, kdo byl proti Moskvě, byl nálepkován jako fašista. Je to dokonce i případ polských nacionalistů, kteří z plných sil, dlouhou dobu a za velkých obětí bojovali proti nacistické okupaci, třeba odbojové organizace Armia Krajowa neboli Zemské armády, hlavní síly Varšavského povstání. To ostatně nechal Stalin utopit v krvi, i když bylo zcela v jeho možnostech Polákům pomoci. Jenže to z politických důvodů, jak známo, neudělal. Dokonce i tito polští nacionalisté a povstalci byli pak označeni za fašisty. Stejně označení čekalo i pobaltské protikomunistické partyzány, takzvané Lesní bratry, nebo rumunské povstalce bojující za obnovení monarchie. Již z tohoto výčtu je patrné, že šlo o směs naprosto různorodých, leckdy i protichůdných hnutí, organizací a ozbrojených skupin, které by se spolu nejspíš nebyly schopné shodnout ani na tom, jakou barvu má pomeranč, jak občas říkám. V případě Poláků a Ukrajinců spolu dokonce vedli přímé boje. Přestože tedy neměli vlastně pranic společného, všichni byli hozeni do jednoho pytle s názvem fašisté.

Jak toto označení vlastně vnímá ruská veřejnost?

Jde o konstrukt, který zůstává v Rusku živý dodnes. Stal se součástí běžného ruského jazyka. Stačí, když někomu uteče žena. Fašistou tam klidně nazývají i soka v lásce. Je to oblíbená nadávka, se kterou se nijak nešetří, a tak je toto označení každému blízké. Je sice trochu abstraktní, člověk nikdy neví přesně, co se jím myslí, ale označuje každého nepřítele, primárně, odpůrce Moskvy. Označovat a nálepkovat dnes Ukrajince s jejich veškerými vzájemnými rozdíly jako banderovce je stejné, jako bych současný český národ označoval za protinacistické odbojáře, za legionáře, nebo třeba za husity. Nesedí to časově, nesedí to místně, je to blábol, snadno vyvratitelný blábol. A koneckonců i všechny politické strany na Ukrajině, které se k odkazu radikální odnože nacionalismu hlásily, opakovaně ve volbách propadly.

Blábol, který je ale zároveň velice chytlavý, ne?

Tomuto pojetí historie se říká weaponizace dějin (z *anglického slova weapon – zbraň, pozn. red.*) Jde o to, že se dějinné události mění na zbraně pro současné zájmy politiky, což je zločin se závažnými dopady. Uvědomil si to samozřejmě i Putin, a velmi výrazně to zaznělo v projevu, kterým ohlašoval začátek velké ruské invaze na Ukrajinu, a to i ve chvíli, kdy na ni začaly dopadat první střely. Právě tehdy hovořil o ukrajinském nacionalismu, o tom, že Rusové přišli do země vyhladit a zničit nacisty. S neonacismem přitom mají mnohem větší potíže v Rusku.

Jak to vnímáte vy jako historik?

Snaha ospravedlnit své jednání jakýmikoli ději, které se odehrály zhruba před 80 lety, ale i zaštiťovat se událostmi před 10 lety na Majdanu, čili vybírat si z dějinných událostí jen to, co se mi hodí pro ospravedlnění svých mocenských cílů a následných zločinů, přináší jen další tragédii. Z jedné tragédie z minulosti se stává tragédie současnosti a vytváří se řetězec křivd, který nikdy neskončí. Kdybychom tento přístup akceptovali, pak by se nevyhnutelně všechny země rázem ocitly ve válce takřka se všemi svými sousedy. Je to recept jen na to, aby se vrátil démon věčných válek, který sužoval Evropu dlouhá staletí, a v konečném důsledku i recept na zničení lidstva. I kdyby dnes někdo oslavoval zločiny ukrajinských nacionalistů vůči civilistům, nebo jejich podíl na holocaustu, do kterého se jejich určitá část také bohužel zapojila, půjde přitom o totéž. Každý národ se se svými temnými kapitolami dějin musí vyrovnat především sám, nepotřebuje na to asistenci ruské armády.

Dá se ale z této pasti uniknout?

Dá, a to tak, že si uvědomíme, jak obtížné je porozumět tomu, co se v té době na Ukrajině odehrávalo. Existuje statistika ukazující, že v minulém století zahynul každý čtvrtý Ukrajinec násilnou smrtí či hladomorem, pokud by se brala v úvahu první polovina 20. století, pak je to prý dokonce každý druhý muž a každá čtvrtá žena. Podobné historické podmínky si tady vůbec neumíme představit. Měli bychom si uvědomit, že také my máme v tomto ohledu v našich dějinách leckdy máslo na hlavě, a ukazovat prstem na Ukrajince, kteří jsou nyní v první linii, umírají a bojují za svou zemi, blízké a rodiny, je nespravedlivé a cynické.

V čem nám při tom může pomoci moderní historie?

I tím, jak ukazuje, že pokud budeme vytvářet záminky pro zločiny současnosti pomocí vzdálených historických jevů z minulosti, které jsou od nás v případě tzv. banderovců vzdálené 80 let, nikdy se z toho nevymotáme. Získáme argumenty na všechno, a bude to bíanco šek na genocidní násilí kohokoliv proti komukoliv. Je, myslím si, mou povinností jakožto historika, abych na tento přístup neustále upozorňoval a snažil se před ním ostatní varovat. Protože tato válka, to nejsou jen analýzy bojové situace na frontách a rozstřílené tanky. Stojí za ní lidské osudy a má za sebou také desítky, možná stovky let historického pozadí, jež umožňují vnímat ji a její souvislosti z dlouhodobější perspektivy, a tak možná i trochu přesněji než jen jako shluk jednotlivých událostí.

Banderovci fašisti historie nacisté proruská propaganda rozhovor ruská prokuratura
Tomáš Řepa válka na Ukrajině

Prosíme podpořte nezávislou žurnalistiku

Smyslem Svobodného fóra a deníku FORUM 24 je přispívat ke kontrole politické i ekonomické moci a bránit svobodné prostředí v České republice. Abychom pro Vás mohli nadále pracovat, potřebujeme nutně Vaši pomoc.

Váš finanční dar můžete zaslat na tento sbírkový účet:
4095439339/0800

Prosíme, informujte nás o Vašich finančních darech na mailu freeczechmedia@gmail.com.

QR Platba

